

# Målbryting hjå ungdomar i Os

av Reidunn Hernes

Dette innlegget er basert på ei hovudfagsoppgåve om talemålsvariasjon hjå ungdomar i Os.

Eg har her valt å leggja vekt på korleis problemstillinga i avhandlinga tok form og korleis feltarbeidet blei gjennomført. Eg vil også kort koma inn på delar av det som undersøkinga viste.

## Bakgrunn og problemstilling

Os kommune ligg på sørspissen av bergenshalvøya, med kommunesenteret Osøyro om lag 3 mil sør for sentrum i Bergen. Os var tidlegare eit bygdesamfunn med jordbruk, fiske og småindustri som hovudnæringar. Det siste hundreåret har kommunen endra seg mykje. Primærnæringane har vike plass for sekundær- og tertiærnæringar av ulike slag. Betre kommunikasjonar har ført til at Os, på same måte som dei andre nabo-kommunane til Bergen, har hatt stor innflytting. Folketalet har auka frå 2775 ved hundreårsskiftet til 13 684 i 1998.

Den store innflyttinga og endringane i busetnadsmønsteret har også hatt mykje å seia for språkutviklinga i bygda. Alt tidleg på 70-talet blei det skrive ei hovudfagsoppgåve om språkendringane som var i ferd med å skje. Her blei det konkludert med at det no fanst to typar osmål – eit eldre, som både leksi-

	Eldre osmål	Yngre osmål	Bergen bymål
<i>Atonemisitet</i>	Ja	Ja	Nei
<i>Affrikat som realisasjon av "kje-lyden"</i> / cçu:le / (kjole)	Ja	Ja	Nei
<i>Palatalisering av gno. gg og kk</i> / 'ryjjen, 'baççen / (ryggen, bakken)	Ja	Nei	Nei
<i>Differensiering av gno. rn til dn</i> / 'kød'n / (korn)	Ja	Nei	Nei
<i>Segmentasjon av gno. mm til bm</i> / 'gabmal / (gammal)	Ja	Nei	Nei
<i>Tungespiss -r</i>	Ja	Nei	Nei
<i>Diftongforkorting</i> / 'gr'ei:., 'pløyd:., 'raut:./ (greitt, pløygd, raudt)	Ja	Nei	Nei
<i>Tre kjønn</i>	Ja	Ja	Nei
<i>Substantiv bøygd i i flt. i samsvar med kjønn og gno. bøyingsklassar.</i>	Ja	Ikke bøyingskl. men kjønn	Nei
<i>Sterke og svake hokjønnsord ender oftest på -o</i> /sulu, jentu/ (sola, jenta)	Ja	Ja	Nei
<i>R-bortfall i hankjønn og hokjønn fl.tal. ub.f.</i> / hesta, bygde/ (hestar, bygder)	Ja	Ja	Nei
<i>Adjektiv samsvarsbøygd i predikativ</i> / jentu e snil, jentna e 'snille/ jenta er snill / snille/	Ja	Ja	Nei
<i>Partisipp av verb bøygd med samsvarsbøying</i> / jentu e 'kō:men, jentna e 'kōmne/ (jenta er komen / komne)	Ja	Nei	Nei
<i>A-mål</i> / 'ɔ'fina ei'jenta/ (finna (inf.), jenta (hokj.eint. ub.f.))	Ja	Ja	Nei
<i>A-ending i preteritum og perfektum av svake a-verb</i>	Ja	Ja	Nei
<i>Sterke og svake verb ender på -e i presens bortsett frå ved verb som ender på stammevokalen og ved a-verb</i> / fine, føre/ (finn, fører (pres.v.))	Ja	Ja	Nei
<i>1 pers.fl.t. /me/</i>	Ja	Nei	Nei
<i>Pronomen /da/</i>	Ja	Ja	Nei

Tabell 1. Samanlikning av eldre osmål, yngre osmål og bergensk på ein del utplukka variablar i prosodi, fonologi, morfologi og leksikon.

kalsk, morfologisk og fonologisk klart skilde seg frå bergensk<sup>1</sup>, og eit yngre osmål med ei forenkla form av av det gamle bøyingsverket, og med mange endringar i lydverket (Aarseth 1974: 187). Dei viktigaste skilnadene mellom det eldre osmålet, det yngre osmålet og bergensk kan setjast opp på følgjande måte<sup>2</sup>: Sjå tabellen neste side.

Ut frå tabellen ser vi at der det yngre målet har skilt lag med det eldre, har det konsekvent fått same utvikling som bergensk. I 1974 er det likevel enno sentrale trekk som skil det yngre osmålet frå bergensk talemål.

På dei tjuefem åra som har gått sidan den gong, har folketallet i Os kommune auka med over fem tusen. I 1994 skreiv eg ei mellomfagsoppgåve om osmålet. Eg brukte 8.klassingane på den største ungdomsskulen i bygda som informantar og intervjuar dei ved hjelp av spørjeskjema. Informantane måtte svara på ein del spørsmål som gjekk på haldningar til dialekt, og dei måtte løysa ei innfyllingsoppgåve der ubøyge substantiv, verb og adjektiv skulle bøyast på dialekt og setjast inn på rett plass i setninga. Ein interessant observasjon i denne undersøkinga var den store variasjonen i talemålet mellom krinsane. I nokre krinsar var talemålet jamt over svært konservativt, i andre krinsar oppgav nesten alle informantane ein konsekvent bruk av bergensformer. Likevel var kanskje det mest påfallande den store språklege variasjonen frå informant til informant, særleg i sentrumsområdet.

Ein annan interessant observasjon var at mange av informantane karakteriserte talemålet sitt som osmål, eller blanding av osmål og bergensk, og dei fleste hevda også at dei tykte osmålet var "finare" enn bergensk. Likevel hadde mange av den-

---

<sup>1</sup> Denne presentasjonen er laga med utgangspunkt i osmålet. Bergen bymål er teke med som samanlikningsgrunnlag. Eg har difor ikkje gått inn på variasjonen *innafor* Bergen bymål, med høgstatus- og lågstatusvarietetar. Alle trekka frå Bergen bymål i tabellane er *felles* for høgstatus- og lågstatusvarietetane.

<sup>2</sup> Denne tabellen er laga med utgangspunkt i opplysningar funne i Aarseth 1974 og Larsen og Stoltz 1912.

ne gruppa informantar ikkje ei einaste osform representert på spørjeskjemaet. Det verka altså som språkbruk og språkhaldningar hjå desse ungdomane var temmeleg flytande (Hernes 1994).

Alt dette gjorde meg nyfiken, og eg ønskte å arbeida vidare med same problemområde på hovudfag i nordisk. Men no ville eg gå grundigare til verks. Eg såg store metodiske veikskapar ved spørjeskjema som einaste informasjonskjelde og bestemte meg for å samla inn materiale ved hjelp av bandopptakar. Eg ønskte å finna ut meir, ikkje berre om *kva* språklege former som blei brukte av informantane, men også om *kvifor*. Eg såg klart at ein slik arbeidsmetode ville gjera det vanskeleg å ha ei stor mengd informantar, og eg bestemte meg for å velja ein type problemstilling som kunne lata seg undersøkje gjennom eit informantutval plukka ut på ein annan måte. Problemstillinga blei til slutt den følgjande:

I denne avhandlinga vil eg prøva å kartleggja målbrytinga slik ho går føre seg i ei utvald gruppe ungdomar i Os, og drøfta den språklege variasjonen ut frå eit språkkontakt-perspektiv. Eg vil også setja målbrytinga inn i ein sosial samanheng, med særleg vekt på å få innsikt i ulike språkhaldningar og språkstrategiar hjå informantane ved hjelp av kvalitativ metode.

Alle tankar om tilfeldig utval og representativitet blei altså lagt til side. Eg var no ute etter ei lita gruppe ungdomar som skulle kjenna kvarandre godt, og som slik i følgje teorien burde fungera som språklege norminstansar for kvarandre. Eg bestemte meg for å bruka éin skuleklasse på øvste trinnet på ungdomsskulen som informantar. Klassen skulle vera frå sentrum, sidan det var i dette området variasjonen frå informant til informant tidlegare hadde vist seg å vera størst. Eg ville at elevane i denne klassen skulle ha gått i lag sidan første klasse. Eg var interessert i å finna ut kor stor språkleg variasjon det ville vera innafor ei slik lita gruppe, og eg ønskte også å finna ut kor medvite forhold desse elevane ville ha til variasjonen.

## Feltarbeid – oversikt og drøfting

Feltarbeidet eg gjorde for å kasta lys over denne problemstillinga, var tredelt. Eg ønskte å kartleggja variasjonen ved bruk av ein del språklege variablar hjå informantane mine, og det var slik viktig å få samla inn nok språklege belegg på dei ulike variablane. Dette ville eg samla inn gjennom eit *kartleggingsintervju*. I tillegg ønskte eg å få eit inntrykk av språkhaldningane deira. Dette ville eg snusa på gjennom *kartleggingsintervjua*, og sidan koma tilbake til i *kvalitative oppfølgingsintervju* av fire av informantane. Eg ville også samla inn *sosial bakgrunnsinformasjon* om kvar enkelt informant, som opplysningar om kvar foreldra var frå og kor lenge dei hadde budd i Os. I tillegg ville eg lata informantane fylla ut eit *nettverksskjema* slik at eg skulle ha høve til å sjå på nettverkstilknytninga deira i forhold til det språklege materialet. I denne framstillinga vil eg konsentrera meg om å beskriva dei to intervjusituasjonane, kartleggingsintervjuet og det kvalitative oppfølgingsintervjuet, og kva eg fekk ut av dei.

Ei metodisk utfordring i alle sosiolingvistiske undersøkingar er å sikra seg eit språkleg materiale som representerer den typen språkbruk ein er ute etter å undersøka. Det store dilemmaet er som regel at materialet blir samla inn i ein situasjon der informantane veit at språkbruken deira blir observert, og då må ein rekna med at språkbruken blir påverka av dette.

Både bandopptakaren og intervjuaren i eit sosiolingvistisk intervju er moment som gjer sitt til å skapa ein ukjent – og kanskje litt formell – situasjon for informanten, og kan påverka språkbruken bort frå den informanten plar ha. Dette problemet er det umogleg å koma bort frå. Det store spørsmålet er likevel om språkbrukarar i det heile har ein “eigentleg” dialekt. Språkbruk vil aldri gå føre seg i eit sosialt vakuum, og i følge akkomodasjonsteorien (jf. t.d. Thakerar, Giles og Cheshire 1982) vil språkbruk alltid vera eit resultat av korleis språkbrukaren oppfattar den sosiale situasjonen og kva som blir forventa av han der. Le Page og Tabouret-Keller, som er

blitt kritiserte for aldri å ha teke opptak av informantane sin "eigentlege" dialekt, forsvarer seg slik:

Nevertheless, our answer to this last objection forms a major bastion in our general theory; it is that all utterances are affected by the audience, the topic and the setting, and that in general terms - to modify our general hypothesis - the individual creates for himself the patterns of his linguistic behaviour so as to resemble those of the group with which from time to time he wishes to be identified, or so as to be unlike those from whom he wishes to be distinguished (Le Page og Tabouret-Keller 1985: 181).

Ut frå eit slikt perspektiv blir det umogleg å skapa "nøytrale" situasjonar der målet er å få informantane til å snakka "slik dei plar". Det viktige blir å gjera greie for den sosiale "settinga" opptaket blei gjort i, dei fysiske omgjevnadene, kven som var til stades og kva språkleg bakgrunn både intervjuar og intervjubjekt har. I tillegg kjem ei vurdering av formalitetsgraden i situasjonen.

### **Kartleggingsintervjuet**

Eg fann ut at det enklaste ville vera å gjennomføra intervjuar på skulen der elevane gjekk. Eg fekk låna eit grupperom som lærarane vanlegvis nytta. Nærværet av bandopptakar og vissa om at eg var der for å observera språkbruken deira, la nok ein dempar på stemninga, særleg i byrjinga av intervjuet, men informantane tødde opp uventa fort.

Informantane blei intervjuet to og to. Målet var å få dei til å snakka så mykje og så utvunge som mogleg, og eg la difor vekt på at dei skulle koma i lag med nokon dei kjende godt i klassen. Den andre grunnen til at eg ønskte å ha informantane to og to, var at eg ville dei skulle snakka like mykje med kvarandre som med meg. Når dei var to som kjende kvarandre godt frå før, rekna eg med at dei ikkje ville kunna gå langt bort frå språket dei brukte til vanleg utan å få reaksjonar frå partnaren sin.

Eg tenkte på førehand ein del på korleis eg skulle sikra meg nok belegg på dei variablane eg ønskte å undersøkje, stort sett morfologiske variablar, plukka ut med utgangspunkt i det Arne Aarseth meinte skilde det yngre osmålet frå det eldre i 1974. Eg bestemte meg difor på førehand for å styra intervjuet litt slik at eg kunne vera så sikker som mogleg på å få dei belegga eg ønskte. Eg ville på same tid prøva å få informantane til å gløyma den litt uvante situasjonen, og å få dei til å snakka så mykje som mogleg med kvarandre. Eg bestemte meg difor for å satsa på ei oppgåve som ville krevja at dei to informantane samarbeidde, slik at dei ville bli meir opptekne av kvarandre og oppgåva enn av meg og opptaksutstyret.

Eg teikna to "barneteikningar", den eine med to jenter som leika med ein ball under eit epletre, den andre av ein mann som rodde i ein båt mellom to palmeøyer. Teikningane var svært enkle, men inneheldt mange ulike figurar som ville krevja substantiv frå ulike kjønn og bøyingsklassar. Under intervjuet gav eg så den eine teikninga til den eine informanten medan eg gav eit blankt teikneark og fargebyantar til den andre. Oppgåva dei fekk, var å "kopiera" mi teikning. Informanten med "fasiten" skulle forklara detaljane på teikninga til den andre informanten, som ut frå desse opplysningane skulle prøva å laga ei identisk teikning. Først skulle han/ho teikna alle figurane på teikninga, sidan fargeleggja. Eg rekna med at då ville dei ulike figurane først bli presenterte, og sidan rekna som kjende, og slik bli refererte til både i bestemt og ubestemt form. Døme: *Oppi venstra hjørna e d'ei sol*. I neste omgang: *Solo e gul*. Etterpå bytte dei to informantane roller og gjentok oppgåva, no med bruk av den andre teikninga. Dette for å prøva å sikra like mange belegg frå begge informantane. Denne delen av intervjuet fungerte svært bra. Informantane gjekk inn for oppgåva med liv og lyst, og det verka som om nokre av dei nesten gløymde at eg var til stades. Dei snakka med kvarandre utan at eg trong å bryta inn i samtalen særleg mange gongar.

Då dei var ferdige med denne delen, fekk dei ei anna oppgåve. Eg var no ute etter å sikra meg belegg på verb i presens, og hadde laga til nokre teikneseriar utan tekst. Informantane fekk no i oppgåve å fortelja historia som skjedde i biletserien. Dette skulle dei gjera i lag. Dette var faktisk den delen av intervjuet som var minst vellukka. Informantane verka usikre, og det verka som dei ikkje heilt visste kva eg venta av dei.

I ettertid har eg sett at heile situasjonen nok kjendest kunstig fordi det var udefinert kven tilhøyraren til forteljinga skulle vera. Dei fortalde ikkje for kvarandre, og det føltest nok litt kunstig å fortelja til meg òg, i og med at dei visste at eg kjende biletseriane frå før. Då blei det lydbandet som stod att som "tilhøyrar" i ein ikkje heilt naturleg situasjon. Eg trur ikkje dette hadde så mykje å seia for bruken av verba i presens og frekvensen av bergensformer og osformer, men det gjorde at eg kanskje fekk færre belegg på desse variablane enn eg elles kunne ha fått.

Den siste delen av intervjuet skilde seg frå dei to føregåande. I denne delen var det eg som styrte intervjuet gjennom å stilla dei ulike spørsmål om kvardagslivet til informantane — skule og fritid. Eg spurde også om kvar dei ville bu dersom dei kunne velja mellom Os og Bergen, og om dei kunne nemna kva som var det verste og det beste med å bu i Os. Slik prøvde eg å koma litt inn på tilknytning til heimbygda og identitetsspørsmål, utan å koma inn på spesifikt språklege ting. Det verka som om informantane fann det uproblematisk å snakka om slike tema, og samtalen blei i dei fleste tilfella utvungen og hyggeleg. Målet med heile dette første intervjuet var altså å få så mange språklege belegg som mogleg, og samstundes få eit lite inntrykk av dei ulike språkhaldningane i denne gruppa.

## Resultat av kartleggingsintervju

Materialet blei ekserpert ut frå følgjande ni variablar:

1. Infinitivsending (*bygga, bygge*)



2. Sterke verb i presens (*finne, finnar*)
3. Svake verb i presens (*søke, søkar*)
4. Hokjønnsord eintal, ubestemt form (*jenta, jente*)
5. Hokjønnsord eintal, bestemt form (*bygdo, bygdn*)
6. Substantiv, fleirtal ubestemt form (*gutta-jente, guttar, jentar*)
7. Substantiv, fleirtal bestemt form (*guttane-jentna-husna, guttne, jentne, husne*)
8. Pronomenet *daldet*
9. Diftong/monoftong i vokalismen *ei/e*

Talmaterialet eg sat igjen med etter ferdig feltarbeid, nytta eg på ulike måtar. Først såg eg på om det var store ulikskapar i bruksmønster mellom dei ni utvalde variablane, heile gruppa teken under eitt. Det var det absolutt, som tabellen nedanfor viser.

Var.nr	Variabelnavn	Eggs%	Belegg
1	Infinitivsending	33,24%	370
2	Sterke verb pres	5,33%	150
3	Svake verb pres	14,29%	301
4	Hokj eint ub form	51,55%	97
5	Hokj eint b form	30,63%	284
6	Fl ubunden form	20,19%	416
7	Fl bunden form	59,82%	219
8	Peikande pron	92,15%	790
9	Diftong	17,72%	587

Tabell 2. Bergensformer per variabel, alle informantane samanlagt.

Det viser seg her at den gjennomsnittlege bruken av bergensformer ved dei ulike variablane varierer frå om lag fem prosent til over nitti prosent. Endå meir interessant blir det dersom vi går inn og ser på kvar enkelt informant sitt variasjonsmønster.

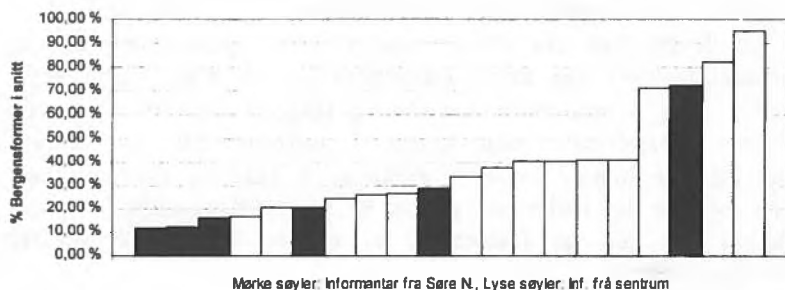
inf.nr.	Infinitiv	Pres.st	Pres.sv	Hokj.ub	Hokj.b	Fl.ub	Fl.b	Pron	Dift.	Snitt
1	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	14,3 %	92,6 %	0,0 %	11,9 %
13	1,9 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	21,7 %	0,0 %	7,7 %	76,7 %	1,6 %	12,2 %
11	5,4 %	0,0 %	0,0 %	40,0 %	17,6 %	0,0 %	26,7 %	87,9 %	7,4 %	20,6 %
23	8,3 %	0,0 %	0,0 %	33,3 %	0,0 %	0,0 %	20,0 %	66,7 %	20,0 %	16,5 %
9	9,5 %	0,0 %	0,0 %	62,5 %	18,8 %	0,0 %	37,5 %	86,8 %	4,8 %	24,4 %
8	11,1 %	0,0 %	0,0 %	5,6 %	6,8 %	0,0 %	33,3 %	87,2 %	1,3 %	16,1 %
19	16,7 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	25,0 %	0,0 %	33,3 %	100,0 %	12,5 %	20,8 %
10	21,4 %	0,0 %	0,0 %	80,0 %	50,0 %	0,0 %	20,0 %	70,6 %	0,0 %	26,9 %
24	26,1 %	0,0 %	5,0 %	25,0 %	28,6 %	0,0 %	66,7 %	95,0 %	15,0 %	29,0 %
16	30,0 %	0,0 %	0,0 %	—	36,4 %	0,0 %	42,9 %	95,2 %	6,3 %	26,3 %
15	41,2 %	0,0 %	5,6 %	66,7 %	42,9 %	0,0 %	40,0 %	90,6 %	19,2 %	34,0 %
14	45,2 %	11,1 %	9,1 %	—	27,3 %	21,7 %	100,0 %	96,6 %	16,7 %	40,9 %
12	45,5 %	0,0 %	0,0 %	75,0 %	16,7 %	0,0 %	85,7 %	100,0 %	15,8 %	37,6 %
20	66,7 %	0,0 %	18,8 %	100,0 %	100,0 %	72,7 %	91,7 %	100,0 %	88,9 %	71,0 %
5	68,2 %	0,0 %	0,0 %	80,0 %	21,4 %	0,0 %	75,0 %	93,5 %	28,0 %	40,7 %
27	68,8 %	9,1 %	0,0 %	100,0 %	7,7 %	0,0 %	76,2 %	98,7 %	3,7 %	40,5 %
2	69,2 %	75,0 %	80,8 %	100,0 %	88,9 %	97,4 %	93,3 %	100,0 %	34,1 %	82,1 %
4	80,0 %	0,0 %	0,0 %	75,0 %	16,7 %	0,0 %	92,9 %	100,0 %	4,0 %	40,9 %
17	92,9 %	100,0 %	93,3 %	100,0 %	100,0 %	85,7 %	100,0 %	100,0 %	85,0 %	95,2 %
26	100,0 %	0,0 %	20,0 %	100,0 %	100,0 %	62,5 %	87,5 %	97,5 %	83,3 %	72,3 %

Tabell 3. Prosent bergensformer per informant per variabel, sortert etter prosent bergensformer i infinitiv.

Det er ikkje vanskeleg å finna mønster i denne tabellen. Det er tre variablar som skil seg klart ut med svært låge prosenttal, og ein variabel som jamt over har svært høge tal. Men ein like klar tendens er *mangelen* på klare mønster. Dersom vi til dømes samanliknar *infinitiv*-variabelen som informantane er rangert etter og variabelen *hokjønn bunden form*, viser det

seg at det *ikkje* ser ut til å vera ein systematisk samanheng mellom bruken av bergensformer ved desse to variablane.

Stiller vi opp den gjennomsnittlege bergensprosenten per informant i eit diagram, får vi følgjande resultat:



Det ser ut til at desse tjue informantane frå same skule-klasse ligg så godt som jamt fordelt på ein skala mellom ca. 10 og 90 % bergensformer i gjennomsnitt.

## Kvalitativt oppfølgjingsintervju

Dei fire informantane eg intervjuar på nytt, representerte ulike former for blandingsmål på ein skala frå det ein kan kalla yngre osmål til bergensk. Føremålet med ei oppfølging av nokre av informantane i form av eit kvalitativt forskingsintervju var å få eit betre inntrykk av deira *eiga* forståing av den språklege røyndomen dei er ein del av. Hadde dei sjølve ei oppfatning av at den språklege variasjonen i klassen var stor? Eg ville også gjerne vita om dei oppfatta seg sjølve som osingar.

Eg tok utgangspunkt i tre overordna tema i intervjuet. Desse tre representerte ulike innfallsvinklar til informantane sitt forhold til Osbygda og osmålet, og kasta også lys over sentrale teoretiske drøftingar i oppgåva mi;

- språkssystemet
- språksamfunnet
- identitet og haldningar, språklege strategiar

Det er ein viktig del av ei kvalitativ tilnærming å lata informanten si eiga oppfatning og fortolking av røyndomen vera sentralt. Dette kan ein oppnå ved å stilla opne spørsmål der informanten sjølv får styra framdrifta ut frå sine eigne føresetnader. I tråd med dette ønskte eg ikkje å laga til lange og styrande spørjelister, men heller å utdjupa dei tre hovudtemaa eg har nemnt ovanfor gjennom å samtala med informantane og lata dei sjølve sleppa til. Reint praktisk utforma eg ein temagaid der det var fastsett at vi skulle innom alle dei tre overordna emna.

Desse intervjuja blei av naturlege årsaker tekne opp ei stund etter den første innsamlinga av materiale, nærare bestemt om lag eit halvt år seinare. I mellomtida hadde eg lytta på dei første opptaka, talt opp variablar og rekna ut resultat. Eg hadde også gjort meg opp ei meining om kven av informantane det ville vera interessant å intervjuja på nytt, både på grunn av språket og på grunn av interessante ting dei hadde sagt i det første intervjuet.

## **Kvalitativt perspektiv**

Langt meir enn dei sterke motsetnadene og svulmande orda om å høyra til på ein stad, er det meir diffuse utsegner som har prega dei fleste av informantane mine. Både i intervjurunde ein og to fekk eg eit inntrykk av at forholdet til heimlassen og til Bergen slett ikkje var svart og kvitt og prega av skarpe motsetnader. Vi kan lata ein samtale mellom to av informantane og underteikna illustrera dette. Kommentaraner til den eine informanten står i parentes.

*Dersom de skulle velja mellom å bu i Os og i Bergen, kvar ville de budd då?*

Bergen. De'sje tvil. For d'e der det skjer kule ting. Her i Os e det bare sånn sje deli bonnelann.

*Kva er det som skjer i byen då?*

Der - d'e jo liksom der det skjer. Kule ting. (...) For eksempel - d'e der d'e sjino, der e det sjino kvar dag, der kan du gå på sjino kvær dag viss du har lyst te det.

(Åsså sleppe du å ta bussen)

Ja det sleppe du òg åsså spara du førtito krone kvær gang du ska på sjino. Åsså kan du - ja d'e alt muli der. Konserta å alt, sant.

*Er det nokon forskjell på bergensarar og osingar?*

Ja.

(Bergensarane e dummare)

Ja- Di e åns. Di snakke stygt å - di e heilt rar. D'e jo selvfølgeli nokken bergensara så e okei då, men, di fleste e sånn herre - ja.

*Kan du beskriva ein typisk bergensar?*

(Dum så et brø)

Ja. Rar. Åns. Stygg.

*Er det forskjell på klesstilen?*

Bergenserne di har buksne på knærne, neranfor anklene har di belte, mens osingene di haran *her* oppe - har di buksne.

(Klistra oppi ræven)

Bergenserne har alt bare merkekler å isje nåkke sånn herre, mens osingane di har sånn herre Exit å Bosselini å sånn.

*Kvar er de sjølve då? Sånn midt i mellom?*

Ja. Sånn sirka det. Sånn gjennomsnitts.

For desse to er det definitivt meir spennande å bu i Bergen enn i Os - "det er der det skjer". Likevel ser vi at biletet dei to gjev av "ein typisk bergensar", ikkje er spesielt positivt. Men det er heller ikkje biletet dei gjev av ein typisk osing - lite motebevisst, og kanskje litt keisam. Ut frå det dei seier, skjønar vi at det ikkje er seg sjølve dei skildrar, korkje i den eine eller den andre kategorien. Sjølve er dei "sånn gjennomsnitts", midt i mellom desse to gruppene. Og det er kanskje dei fleste andre òg?

“Hans”, den eine av informantane ovanfor, er tilsynelatande ikkje så oppteken av dialektar. Han snakkar “os-bergen-dialekt” seier han, og snakkar meir bergensk no i forhold til det han gjorde tidlegare. Han skildrar osmålet som “heilt nynorsk”. Eg spør han om han kan snakka sånn viss han vil.

Nja - viss eg vil så - jaaa - tru'sje d'e så lett.

*Men du vil ikkje?*

Nei eg vil isje, sånn til - dagligdags.

*Kvifor vil du ikkje?*

(*Latter*) Neei - d'e vel kanskje litt sånn vanskele spørsmål men - d'e vel bare sånn d'e blitt. Eg snakke sånn så - det komme av seg sjøl.

Det språket som “komme av seg sjøl” hjå Hans, kan skildrast som ein temmeleg stabil struktur som er ei blanding av bergenske språktrekk og språktrekk frå Os. Han bruker m.a. mykje e-infinitiv, men held på o-endinga og r-bortfallet. Denne blandinga kan vi tolka som ein måte å signalisera nøytralitet – det er ikkje heilt osmål og ikkje heilt bergensk – og passerer slik truleg som akseptabelt i begge “leirar”. På same måte som Hans sjølv plasserer seg sjølv?

I denne samanhengen kan det vera passande å trekkja inn teorien til Le Page og Tabouret-Keller om språk som identitets-handling – om korleis ein legg opp sine språklege strategiar avhengig av korleis ein oppfattar seg sjølv og kva type menneske ein ønskjer å bli forbunde med (Le Page og Tabouret-Keller 1985) Slik eg tolkar materialet, er det *nøytralitetsstrategien* som går igjen – dei fire informantane i oppfølgingsintervjuet ser ut til meir eller mindre å oppfatta seg sjølve som å liggja sosialt midt mellom to stereotype grupper som vi kan kalla “bønder” og “bergensarar”. Korleis dette kjem til uttrykk gjennom språket deira, varierer frå informant til informant, avhengig av kva språkleg bakgrunn dei har med seg heimanfrå.

Eg trur nok at forholdet dei fire informantane og kamera-tane deira har til sin eigen kultur, til bygda og til byen, er kom-

plekst og vanskeleg å gjera greie for. Eit sitat frå "Ole" kan vera ein illustrasjon; han blir spurd om han ville reagera dersom han fekk vita at Os og Bergen ville bli slått saman til ein kommune.

Nei eg væt'sje - hadde det blitt nokken forskjell enkli? Nei Os e no - eg vet'sje om det hadde gått, Os jo enkli litt stort, sant. Eg vet'sje om det hadde - det hadde vært litt rart om det hadde vært Bergen liksom. Syns d'e stort nok te å vær egen kommune.

*Ja, dersom du hadde blitt rekna som bergensar og vore ein del av Bergen kommune - hadde det vore greitt?*

Ja, eg væt'sje. Eg regne no meg sjøl som bergensar enkli, men isje fra byen, liksom.

Det er vanskeleg ut frå slike utsegner å seia noko om kva framtid osmålet går i møte. Dersom osingane begynner å rekna seg som bergensarar, ser det mørkt ut for o-endinga på sørspissen av bergenshalvøya. Men kanskje vil osingane også i framtida ønskja å markera at dei ikkje er "fra byen, liksom"? Det er som kjent vanskeleg å spå. Kva som vil skje med osmålet vidare, er det nok berre framtida som kan fortelja noko om.

## Litteratur

- Hernes, Reidunn. 1994. "E' du osing eller gjer du deg?". *Bergens-påverknaden i yngre osmål*. Universitetet i Bergen.
- Hernes, Reidunn. 1998. "Eg snakke sånn så - det komme av seg sjøl". *Ein sosiolingvistisk analyse av talemålsvariasjon hjå ungdomar i Os*. Universitetet i Bergen.
- Larsen, Amund B. og Gerhard Stolz. 1912. *Bergens bymål*. Kristiania: Aschehoug & Co.
- Le Page, Robert og Andrée Tabouret-Keller. 1985. *Acts of Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Thakerar, Giles og Jenny Cheshire. 1982. Psychological and linguistic parameters of speech accommodation theory. I Fraser og Scherer (red.) *Advances in the social psychology of language*, 205-255. Cambridge: Cambridge University Press.

Aarseth, Arne. 1974. *Osmålet. Et Hordalandsmål i forandring.*  
Universitetet i Bergen.